

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.3>

СПІВВІДНОШЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ З ПРИНЦИПАМИ ПРАВА

Бабікова О.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
директор Науково-дослідного інституту
проблем досудового розслідування,
ORCID: 0000-0001-6578-9979
e-mail: institutpdr@gmail.com*

Федоренко І.,

*кандидат юридичних наук,
адвокат АО «Defensores»
ORCID: 0009-0001-3324-3151
e-mail: fedorenko.ipds@gmail.com*

Бабікова О., Федоренко І. Співвідношення окремих положень кримінального закону з принципами права.

Статтю присвячено дослідженню питання появи в законі про кримінальну відповідальність абсолютно визначених санкцій, причин та передумов, які сприяли їх появі, а також співвідношенню таких змін із принципами права. Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року в закон про кримінальну відповідальність було внесено зміни та посилено відповідальність за статтями 111 та 113 Кримінального кодексу України, що передбачають відповідальність за державну зраду та диверсію шляхом застосування абсолютно визначених санкцій. В аспекті порушеного питання автори досліджують в тому числі сучасну практику правозастосування у вигляді рішень Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини з аналогічних питань крізь призму дії принципів права. Згідно до положень теорії кримінального права, санкція – це частина норми права, яка містить указівки щодо юридичних наслідків порушення правила, зафіксованого в диспозиції. Мета санкції — створення тих чи інших несприятливих наслідків для правопорушника або заохочувальних наслідків для суб'єктів, що виконують владний припис.

До видів санкцій відносять: за ступенем визначеності: 1) абсолютно визначені – чітко визначають вид та міру юридичної відповідальності; 2) відносно визначені – межі юридичної відповідальності визначаються від мінімальної до максимальної або тільки до максимальної. Абсолютно визначена санкція – це різновид санкції кримінально-правової норми, що встановлює єдиний вид та розмір покарання.

З прийняттям нового закону про кримінальну відповідальність у 2001 році, законодавець повністю відмовився від такого виду санкцій, що надало можливість судам проявляти дискреційні повноваження при винесенні вироків за результатами розгляду кожного кримінального провадження.

У статті автори відобразили та обґрунтували твердження, що в санкціях розглядуваних статей альтернативи призначення покарання за вказані кримінальні правопорушення у вигляді довічного позбавлення волі як найсуворіша міра покарання, яка на сьогодні існує в законі лише формально може вважатися альтернативою призначенню покарання у вигляді 15 років позбавлення волі. Формальний підхід до вирішення питання про призначення покарання особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, не лише позбавляє можливості індивідуалізувати відповідальність, а й продемонструвати суспільству прояв принципу справедливості під час винесення вироку.

Ключові слова: санкція; абсолютно визначена санкція; кримінальний закон; принцип домірності; принцип індивідуалізації юридичної відповідальності.

Babikova O., Fedorenko I. Correlation of certain provisions of the criminal law with the principles of law.

The article is devoted to the study of the issue of introduction of absolutely definite sanctions in the law on criminal liability, the reasons and prerequisites which contributed to their emergence, and the correlation of such changes with the principles of law. The Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Liability for Crimes Against the Fundamentals of National Security of Ukraine in the Conditions of Martial Law» of March 3, 2022, amended the law on criminal liability and strengthened liability under Articles 111 and 113 of the Criminal Code of Ukraine, which provide for liability for high treason and sabotage by applying absolutely certain sanctions. In the context of the issue raised, the authors also examine the current practice of law enforcement in the form of decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights on similar issues through the prism of the principles of law. According to the provisions of the criminal law theory, a sanction is a part of a rule of law which contains instructions on the legal consequences of violation of a rule set forth in a disposition. The purpose of a sanction is to create certain unfavorable consequences for the offender or incentives for the subjects who comply with the governmental order.

The types of sanctions include: by the degree of certainty: 1) absolutely certain – clearly define the type and extent of legal liability; 2) relatively certain – the limits of legal liability are determined from minimum to maximum or only to maximum. An absolutely definite sanction is a type of sanction in a criminal law provision that establishes a single type and amount of punishment.

With the adoption of the new law on criminal liability in 2001, the legislator completely abandoned this type of sanction, which enabled courts to exercise discretion in passing sentences based on the results of each criminal proceeding.

In the article, the authors reflect and substantiate the assertion that in the sanctions of the articles under consideration, alternatives to imposing punishment for the specified criminal offenses in the form of life imprisonment as the most severe punishment currently available in the law can only formally be considered an alternative to imposing a punishment of 15 years of imprisonment. A formal approach to the issue of sentencing a person who has committed a criminal offense not only makes it impossible to individualize responsibility, but also to demonstrate to society the principle of justice in sentencing.

Key words: sanction; absolutely determined sanction; criminal law; principle of dominance; principle of individualization of legal responsibility.

Постановка проблеми. Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113-IX [1] в закон про кримінальну відповідальність було внесено зміни, які стосуються в тому числі, внесення змін до санкцій статей 111 та 113, що передбачають відповідальність за державну зраду та диверсію. Ці зміни стосуються санкцій других частин розглянутих статей, якими передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 15 років або довічне позбавлення волі.

Згідно до положень теорії кримінального права, санкція - це частина норми права, яка містить указівки щодо юридичних наслідків порушення правила, зафіксованого в диспозиції. Мета санкції – створення тих чи інших несприятливих наслідків для правопорушника або заохочувальних наслідків для суб'єктів, що виконують владний припис.

До видів санкцій відносять: за ступенем визначеності: 1) абсолютно визначені – чітко визначають вид та міру юридичної відповідальності; 2) відносно визначені – межі юридичної відповідальності визначаються від мінімальної до максимальної або тільки до максимальної.

Абсолютно визначена санкція - це різновид санкції кримінально-правової норми, що встановлює єдиний вид та розмір покарання.

Аналіз результатів останніх досліджень. В основу здійснюваного нами дослідження покладено праці таких вчених, як: Авраменко Л.В., Бабіков О.П., Берзін П.С., Дудоров О.О., Козюбра М.І., Петришин О.В., Савченко А.В., Скакун О.Ф., Тацій В.Я., Цвік М.В., Шемшученко Ю.С. та багато інших.

Згадані вчені досліджували різного роду теоретичні питання, які стосувались надання визначення таким поняттям, як: «норма права», «санкція норми права», описували характеристики вка-

заних понять, їх ознаки та властивості, здійснювали порівняльний аналіз кримінально-правових та адміністративних санкцій тощо.

Метою статті є дослідження питання доцільності існування та застосування в кримінальному праві України абсолютно визначених санкцій в аспекті відповідності останніх принципам права.

Виклад основного матеріалу. Згідно до положень теорії кримінального права, санкція – це частина норми права, яка містить указівки щодо юридичних наслідків порушення правила, зафіксованого в диспозиції. Мета санкції – створення тих чи інших несприятливих наслідків для правопорушника або заохочувальних наслідків для суб'єктів, що виконують владний припис.

До видів санкцій відносять: за ступенем визначеності: 1) абсолютно визначені – чітко визначають вид та міру юридичної відповідальності; 2) відносно визначені – межі юридичної відповідальності визначаються від мінімальної до максимальної або тільки до максимальної.

Абсолютно визначена санкція – це різновид санкції кримінально-правової норми, що встановлює єдиний вид та розмір покарання. Характерним прикладом абсолютно визначеної санкції є використання у кримінальному законі, в тексті санкції такого формулювання як «...карається позбавленням волі строком на 5 років». Абсолютно визначені санкції активно застосовуються в кримінальному законодавстві зарубіжних країн (наприклад, згідно з § 211 КК ФРН тяжке вбивство карається тільки довічним позбавленням волі). У вітчизняному законодавстві абсолютно визначена санкція, зазвичай не застосовувалась, хоча у радянський період такі санкції використовувались (наприклад, за ст. 191-2 КК РРФСР 1960 р. абсолютно визначена санкція у вигляді смертної кари встановлювалась за посягання на життя працівника міліції при обтяжуючих обставинах).

З прийняттям нового закону про кримінальну відповідальність у 2001 році, законодавець повністю відмовився від такого виду санкцій, що надало можливість судам проявляти дискреційні повноваження при винесенні вироків за результатами розгляду кожного кримінального провадження. Водночас, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113-IX в закон про кримінальну відповідальність було внесено зміни, які стосуються в тому числі, внесення змін до частини 2 санкцій статей 111 та 113, що передбачають відповідальність за державну зраду та диверсію. Ці зміни стосуються санкцій других частин розглядуваних статей, якими передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 15 років або, як альтернатива, – довічне позбавлення волі.

На наш погляд, застосування даного виду санкцій та включення останніх в законодавчі акти, які передбачають відповідальність за вчинення державної зради та диверсії, є порушенням положень Основного Закону України, а саме статей: 3, 8, 9, 61, 64, 129. Вказані статті Конституції визначають людину як основну соціальну цінність держави, визнають дію принципу верховенства права, визначають ієрархію законодавчих актів України, передбачають індивідуалізацію юридичної відповідальності та закріплюють засади здійснення правосуддя. Натомість, наявність в законі такого покарання у санкціях частин других статей 111 та 113 КК України, на нашу думку, зводить нанівець завдання, яке ставить перед собою закон про кримінальну відповідальність, бо відповідно до положень ст. 1 КК України «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.» Підтвердженням цього положення слугує норма ст. 3 Конституції України, де проголошено, що: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2].

Конституція визначає людину найвищою соціальною цінністю, людину з її невід'ємними правами. Неможливо дбати про людину, не охороняючи її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку.

Ця норма та положення, які в ній містяться виступають в свою чергу складовими конституційного принципу верховенства людини як найвищої соціальної цінності, якими є: життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Серед цих важливих складових саме життя і здоров'я людини є тією основоположністю, яка стоїть на вершині усіх суспільних пріоритетів. І саме цей елемент принципу посідає визначальне місце серед інших соціальних цінностей.

Ч. 2 статті 3 визначає принцип відповідальності держави перед громадянами і спрямованість діяльності держави на забезпечення найвищих соціальних благ. Цей принцип закріплений в ст. 3 у формі загального положення, він конкретизується в інших нормах Конституції, зокрема про оскарження дій чи бездіяльності органів влади (ст. 55), ця ж стаття передбачає право громадянина на судовий захист у міжнародних правових організаціях і подання позову до держави в цілому, про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної особі державою (ст. 56), про конституційну відповідальність народних депутатів (ст. 79), а також у іншому законодавстві України [3].

Відповідно ж до ст. 8 Конституції України: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» [3].

Для правильного розуміння суті цього принципу, необхідно мати на увазі, що правопорядок у сучасному розвиненому демократичному суспільстві базується не тільки на нормативно-правових актах, а також скеровується правовими принципами фундаментального рівня, які втілюють у повсякденну правозастосовчу практику ціннісні та моральні якості права, слугують, у певних випадках, критерієм розмежування права та закону, уособлюють дію природного права в умовах сьогодення.

Тобто, якщо Україна у своїй Конституції проголошує принцип верховенства права, то всі державні інституції та громадяни мають усвідомлювати, що українське право не отожднюється лише з сукупністю нормативно-правових актів, а розглядається як явище, що безпосередньо пов'язане такими цінностями природного права, як справедливість, розумність, рівність, цілеспрямованість, пропорційність, домірність тощо.

Все це однозначно підтверджує наявність та закріплення на конституційному рівні пріоритету захисту в першу чергу прав і свобод людини і громадянина

Окрім того, важливим складником правовладдя (верховенства права) є *принцип домірності*. Конституційний Суд України у своїй практиці виходить із того, що принцип домірності застосовують, зокрема, й під час визначення відповідності заходу юридичної відповідальності, що його покладають на особу, характеру та змісту вчиненого нею правопорушення.

Тому реалізація конституційної вимоги щодо індивідуалізації юридичної відповідальності можлива в разі додержання у процедурі притягнення порушника до юридичної відповідальності принципу домірності. Саме тому при винесенні своїх рішень, Конституційний Суд України виходить із того, що принцип домірності застосовують, зокрема, й під час визначення відповідності заходу юридичної відповідальності, що його покладають на особу, характеру та змісту вчиненого нею правопорушення. Тому реалізація конституційної вимоги щодо індивідуалізації юридичної відповідальності можлива в разі додержання у процедурі притягнення порушника до юридичної відповідальності принципу домірності.

За юридичними позиціями Конституційного Суду України „принцип верховенства права, зокрема така його вимога, як принцип домірності, є взаємопов'язаними фундаментальними засадами функціонування усієї юридичної системи України <...> конкретні санкції за правопорушення мають бути справедливими та відповідати принципів домірності“ (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 21 липня 2021 року № 3-р(II)/2021); «відповідно до статті 8 Конституції України у її взаємозв'язку з приписами частини третьої статті 22, частини першої статті 64 Конституції України „верховенство права“ (правовладдя) вимагає, щоб утручання в конституційні права і свободи людини завжди було домірним» (абзац перший підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 19 квітня 2023 року № 4-р(II)/2023) [4].

Конституційний Суд України в аспекті додержання принципу домірності обраної щодо особи санкції як міри її юридичної відповідальності враховує практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях послідовно зазначав: „Також може мати значення те, чи можна було б досягти тієї самої мети у спосіб менш серйозного втручання в права заявника та чи органи влади розглядали можливість застосування цих менш обтяжливих рішень (див. *mutatis mutandis*, ОАО *Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia* від 20 вересня 2011 року (заява № 14902/04), §§ 651–654)“ (рішення у справі від 25 квітня 2017 року (заява № 31371/12), § 83); „для того, щоб відповідати вимозі домірності, суворість санкцій має відповідати тяжкості правопорушень, за які їх призначають <...>. Принцип домірності має бути додержано не лише під час визначення норм, які стосуються

суворості санкції, а й під час оцінювання тих факторів, що їх має бути взято до уваги, коли визначають санкції“ (рішення у справі *Imeri v. Croatia* від 24 червня 2021 року (заява № 77668/14), § 84).

Норми Конституції мають силу прямої дії. Це означає, що конституційні норми застосовуються судами та іншими державними органами безпосередньо незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти. Саме це зазначив у своєму рішенні Конституційний Суд (абзац 2 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. за № 4-рп/2001) [4].

В аспекті нашого дослідження цікавим є також Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Тригуб Наталії Семенівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 2 частини другої статті 44 Закону України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“ (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності за порушення прав споживачів) від 1 листопада 2023 року за № 9-р(II)/2023, справа № 3-53/2022(126/22). З огляду на ті висновки до яких дійшов суд, досліджуючи питання притягнення особи до юридичної відповідальності за порушення норм Закону України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“, вбачається наступне [5].

В своєму рішенні, Суд в п.п. 4.8., 4.9 наголошує, що досліджуючи оспорюваний припис Закону № 2735, Конституційний Суд України констатує наявність у ньому лише єдиної санкції: штраф у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за правопорушення „з введення в обіг продукції, яка не відповідає встановленим вимогам“, учинене вперше.

Оспорюваний припис Закону № 2735, що визначає безальтернативну санкцію, яка до того ж має ознаки абсолютно визначеної, не надає суб'єкту накладання адміністративного стягнення можливості врахувати те, що гіпотезою пункту 2 частини другої статті 44 Закону № 2735 охоплено велику кількість виявів об'єктивної та суб'єктивної сторін цього правопорушення.

Така жорстка система визначення санкції до порушника законодавства про безпеку нехарчових товарів та продукції не надає суб'єкту накладання адміністративного стягнення повноважень, реалізація яких дала б змогу індивідуалізувати юридичну відповідальність порушника та застосувати до нього домірний захід юридичної відповідальності. Тобто, незалежно від значущих для визначення міри юридичної відповідальності обставин учинення такими особами правопорушення застосовують одну й ту саму санкцію - штраф у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Конституційний Суд України вважає, що оспорюваний припис Закону № 2735, який установлює безальтернативну санкцію, що має ознаки абсолютно визначеної, не забезпечує домірності та індивідуалізації юридичної відповідальності порушника законодавства про безпеку нехарчових товарів та продукції з урахуванням усіх значущих обставин справи.

З огляду на наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що оспорюваний припис Закону № 2735 суперечить частині першій статті 8, частині другій статті 61 Конституції України [Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Тригуб Наталії Семенівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 2 частини другої статті 44 Закону України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“ (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності за порушення прав споживачів) від 1 листопада 2023 року за № 9-р(II)/2023, справа № 3-53/2022(126/22) [5].

Суд, приймаючи рішення у справі користувався принципом справедливості, верховенства права та домірності. Основу принципу домірності становить практика Суду Справедливості Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union), за якою приписи Постанови № 765/2008 підтверджують обов'язок компетентних національних органів додержуватись цього принципу „згідно з усталеною судовою практикою, принцип домірності, який є одним із загальних принципів права ЄС, вимагає, щоб акти, ухвалені інституціями ЄС, не виходили за межі того, що є відповідним і потрібним для досягнення правомірних цілей, на які спрямовано відповідні приписи актів права; якщо є вибір між кількома відповідними заходами, потрібно вдатися до найменш обтяжливого, а завдані збитки від їх застосування мають бути домірними щодо визначеної мети [рішення у справі *Italy v Council (Fishing quota for Mediterranean swordfish)*, C-611/17, EU:C:2019:332 від 30 квітня 2019 року, § 55; див. також, з цього питання, рішення у справі *Denkavit Nederland*, 15/83, EU:C:1984:183 від 17 травня 1984 року, § 25]“; „принцип домірності так само застосовують на національному рівні, оскільки він вимагає від держав-членів ухвалювати заходи, які є відповідними для досягнення визначеної мети і не виходять за межі того, що потрібно для їх досягнен-

ня (див. рішення у справі Link Logistik N&N, C-384/17, EU:C:2018:810 від 4 жовтня 2018 року, § 40 і цитовану судову практику)“ [рішення у справі Brunswick Bowling Products v Commission (T-152/19, EU:T:2021:539), від 8 вересня 2021 року, §§ 62–64].

Таким чином, Конституційний Суд України у Рішенні від 12 жовтня 2022 року № 8-р(І)/2022 наголосив на тому, що „законодавче унормування порядку притягнення особи до юридичної відповідальності обов’язково має ґрунтуватися на конституційному принципі індивідуалізації юридичної відповідальності“ (абзац чотирнадцятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини).

На рахунок визначених КС позицій свідчать також положення ст. 368 КПК України, що суд при ухваленні вироку, повинен вирішити наступні питання: 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; 5) чи є обставини, що обтяжують або пом’якшують покарання обвинуваченого, і які саме; 6) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов’язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням...». Дотримуватись згаданих вище положень кримінального процесуального закону не буде мати сенсу якщо суд при здійсненні правосуддя та при значенні покарання у кримінальному провадженні проігнорує конституційний принцип індивідуалізації юридичної (в даному випадку кримінальної) відповідальності.

Окрім того, відповідно до положень абз. 1, 2 п. 1 Постанови Пленуму Верховного суду закликав: «Звернути увагу судів на те, що вони при призначенні покарання в кожному випадку і щодо кожного підсудного, який визнається винним у вчиненні злочину, мають суворо додержувати вимог ст. 65 КК України стосовно загальних засад призначення покарання, оскільки саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання.

Призначаючи покарання, у кожному конкретному випадку суди мають дотримуватися вимог кримінального закону й зобов’язані враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини, що пом’якшують і обтяжують покарання. Таке покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення засудженого та попередження нових злочинів. Водночас суди мають враховувати й вимоги Кримінально-процесуального кодексу України (далі - КПК) стосовно призначення покарання [6]. Отже, ці положення Пленуму також підтверджують індивідуальний підхід до призначення покарання у кримінальному провадженні при здійсненні правосуддя.

Виникає законне питання: для чого суд повинен з’ясовувати всі вказані в законі та в постанові Пленуму Верховного Суду питання, якщо альтернативою призначення покарання за вчинення державної зради чи диверсії у вигляді 15 років позбавлення волі може виступати лише довічне позбавлення волі?

Висновки. Таким чином, принцип індивідуалізації покарання за вчинення суспільно небезпечного діяння, як галузевий принцип кримінального права, не спрацює в будь-якому випадку в разі притягнення особи до кримінальної відповідальності за державну зраду та за диверсію. Саме по собі існуванні в КК України в санкціях розглядуваних статей альтернативи призначення покарання за вказані кримінальні правопорушення у вигляді довічного позбавлення волі як найсуворіша міра покарання, яка на сьогодні існує в законі лише формально може вважатися альтернативою призначенню покарання у вигляді 15 років позбавлення волі. На наше глибоке переконання формальний підхід до вирішення питання про призначення покарання особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, не лише позбавляє можливості індивідуалізувати відповідальність, а й продемонструвати суспільству прояв принципу справедливості під час винесення вироку. Лишається остеронь в даному випадку й принцип гуманізму, який повинен застосовуватись або до будь-якої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (в тій чи іншій мірі) або до жодної особи, щоб не порушувати принцип справедливості та рівності всіх громадян перед законом та судом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7> (дата звернення 27.05.2024).

2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 27.05.2024).
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 27.05.2024).
4. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Сиротенка Сергія Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо особових даних у судовому рішенні). Справа №№ 3-79/2021(189/21, 394/21 від 19.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-23#Text> (дата звернення 27.05.2024).
5. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Тригуб Наталії Семенівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 2 частини другої статті 44 Закону України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“ (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності за порушення прав споживачів) від 1 листопада 2023 року за № 9-р(II)/2023, справа № 3-53/2022(126/22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-23#Text> (дата звернення 27.05.2024).
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 за № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text> (дата звернення 27.05.2024).